

NOVIČE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svitlobo dane od krajske kmetijske družbe.

V red devane od *Dr. Janeza Bleiweisa.*

Tečaj VII.

V sredo 10. prosenca (januarija) 1849.

List 2.

Poserčenje. *)

Kaj bi glave si lomili
Čez nadloge, revni čas?
Kaj potvarjeni hodili,
Kér veselje kliče nas!

Sonce v paradži s'jalo
Alj je lepši kakor nam?
Alj svetlôbo vekši dalo,
Kader živel je Adam?

Gojzdi se še zelenijo,
Cvêt pernese svoj pomlad,
Tice v petji veselijo,
Léto, jesen da svoj sad.

Hladna tudi je še senca,
Spanja nam šumi potok,
Veseluje vse Slovenca,
Dober kruh jé 's pridnih rok.

Ino vino vselej rasti,
Zderža svojo staro moč:
Ljudém k pridu, Bogu k časti
Vzeme hudo žalost proč.

Ino še mogočne strune
Glas prijetni vabi nas,
Kaže sonca, kaže lune
Luč lepih deklic obraz.

Lepo je na svétu biti,
Predpokušenje nebes!
Vsaki zna se veseliti,
Alj ni kisel, alj pa lis. **)

Matija Šnajder.

Kmetijska šola za mlade in stare.

Predgovor.

Lani smo začeli v Novicah kmetijsko šolo — pa prekucije naših dežel so nam prinesle toliko imenitnih prigodb, de nam skorej ni nič prostora ostajalo za kmetijsko šolo. Tudi je bila glava vsaciga človeka z drugimi rečmi tako napoljena, de nobeden ni kej maral za sejanje in oranje — vsak je le po drugih novicah prašal.

*) Iz petih bukvic »Krajske Čbelice«, ktere je za slovensino mnogo zasluženi gosp. Mihael Kastelic ravno zdey na svitlo dal. »Čbelica« je budila že pred 14. léti pevski duh po Slovenskim; več lét je bila ona sama, ki je pričala, de Slovenci popolnoma ne spé. Čeravno je dobila »Čbelica« zdey več mlajših tovaršic, bojo vender Slovenci tudi novi zvezek stare prijateljice z veseljem sprejeli.

**) Po Silsko — len.

Vredništvo.

In ravno tudi za kmetijstvo so se takó imenitne reči godile, de smo imeli že od teh dovolj pripovedovati.

Ne moremo sicer réči, de bo Novicam létašnje léto novic manjkalo v eni in drugi reči — vender se bo počasi, kakor želimo, svét umiril, mi bomo dobili kmalo stanovitne nove postave, tedej bo prišel čas za poduk v kmetijstvu in rokodelstvu.

S tem zaupanjem začémo že danes kmetijsko šolo, ktera se je mesca sušca lani posušila. Začeli jo bomo z nekterimi poglavitnimi vodili (regelcami), po kterih se ima umen kmetovavec pri obdelovanji poljá ravnati.

Splošne vodila.

1. Nikdar nej se za stanovitno ne vpelje v kmetijstvo kak sad ali žito, ki ga ni skušnja poterčila, de mu kraj in zemlja tékne. Ni vsaka reč za vsak kraj, za vsako zemljo. Vsak kmetovavec mora tedej poznati lastnost svojiga kraja in lastnost svojiga poljá. Kakor čevljar usnje, tkavec préjo, kovač železo poznati mora, tako mora kmetovavec poznati zemljo in vsak kos svoje kmetije, jo po njeni lastnosti obdelovati in s pripravnim zernam obsejati. Nimamo in jih mende tudi ne bomo dobili boljši slovenskih bukev, kakor je »kmetijska kemija« gosp. fajmoštra Vertovca, s ktero so si ta slavni mož neumerjoče imé pridobili, dokler bo svét stal. Te bukve so za vsaciga slovenskiga kmeta takó imenitne, de clo nobena hiša bi ne smela brez njih biti, ktera hoče svoje kmetijstvo na višji stopnjo povzdigniti in si dohodke pomnožiti. *) — Če pa pravimo, de nej se nov sad prenaqlama ne vpelje v kmetijstvo, nočemo réči, de bi po malim ne sméli skušnje z novimi sadeži delati, marvec je potreba, de se ne deržimo terdovratno stariga v orodji kmetijskim, pa tudi v sadežih novih. Le vedno stariga kopita se deržati, se pravi zaostajati za novimi časi, ki imajo svoje znajdbe, svoje prednosti.

2. V deželah, kjer zima 5 do 6 mescov terpi, ni varno za navadno ozimine (Wintergetreide) sejati.

3. Večkratno premenjenje semena, in posebno iz tacih krajev, kjer je znano, de se ta ali uni sadež posebno dobro obnaša, je nar veči pripomoček, pridelk pomnožiti.

4. Tudi domače seme naj se vselej vzame iz nar lepšiga pridelka; seme nejbo popolnoma zrélo in nej se nikdar v tistim létu ne seje, v kterim se je pridelalo.

5. Pred ko se da spomladi posetev opraviti, to-

*) Kmetijska kemija, to je, natorne postave in kemijske resnice, obrnjene na človeško in živalsko življenje, na kmetijstvo in njegove pridelke, veljá 45 kraje. in se dobí pri gosp. Blazniku v Ljubljani. Kér teh bukev ni veliko več dobiti, nej se naglo oglasi, kdor jih imeti želí. Vredništvo.

liko več in boljšiga pridelka bo. Na tem je tedaj zastran dobre letine veliko ležeče, de zima predolgo z répami ne víje.

6. Ozimno žito nej se nar menj 4 tedne pred začetkam zime poseje.

7. Setev nej bo raji pregosta kot preredka, in z namakovanjem nej se nihče ne pečá. — Če pa pravimo: setev nej bo raji pregósta — nočemo pregostiga sejanja priporočevati, kér pregosto sejanje je škodljiva potrata semena, — ampak s tem hočemo le réči, de pregosto in preredko sejanje je napčno, vender je pregosto sejanje manjši napaka kot preredko sejanje.

8. Za jare žita (Sommersaaten) nej se njive globoko preorjejo že v jeseni, de zemlja čez zimo izrušena in zrahljana leží in se s podnebja rodovitnosti napíva.

9. Globokeji ko orješ in bolj ko zemljo zrahljaš, tolikanj rodovitniši bo tvoja njiva.

10. Gnoj vselej le plitvo podoraj.

11. Le takim sadežem, ki ne poležejo, ravno pred setvijo in debelo gnóji, postavim turšici, konoplji, repi i. t. d. Krompirju ne tekne, ga na ravno pogojeno njivo saditi.

12. Nima vsaka zemlja enake lastnosti, tudi vsak gnoj ni enak — torej mora umni kmetovavec lastnost zemlje in gnoja prevdariti, kader gnoj na njivo vozi. Zlate bukve „kmetijska kemija“ vse to na tanjko učijo.

13. Ozimniga in jariga žita nej umen gospodar toliko seje, de skozi celo léto delo enakomerno razdeli.

14. Pravi gospodar ne pozabi nikdar živinske klaje. Živina je nar veči kmetovo bogastvo — brez živine ni gnoja, brez gnoja ni pridelka, brez pridelka pa so prazne shrambe in denarja manjka. Pravi gospodar seje deteljo in druge živinske klaje, kolikor le more, kér žito in klaja na njivah ste znamnji premožniga, umniga kmetovavca.

Pitanje ali odebelenje purmanov. *)

Purman, naj že bo on ali ona, se da v 30 dneh tako omastiti, de je kej. — Purmana pa takolé pitaj: V 24 urah mu enkrat gomžun nadevaj s svalki (faceljni), ktere narediš iz ajdove ali ovsene moke, ali pa tudi iz pšeničnih otrobov, in daj mu prvi dan med svalki požreti le en oreh, drugi dan dva, in tako primikaj sleherni dan po orehu do petnajstiga dneva, ob katerim naj jih petnajstero pogoltne. Šestnasti dan mu daj stirnajst orehov, in tako po orehu odmikaj, de mu na trideseti dan, kjer se ima pitanje dokončati, verh svalkov le en oreh še daš.

Za eniga purmana tako odebeliti je treba 225 orehov. Slehernimu orehu se lupina dobro natolče, ki se purmanu z jedram vred v žrelo spravi.

Ako se pitanec med tem časam prósto sprehaja, de sam tudi še kakšin pesek pobere, in kavsne kako zeliše, bo mesó imel še boljšiga okusa.

Pitanču se med tem časam ne sme jedi kratiti, vender pa ni varno ga več, kot enkrat na dan, in sicer sleherni dan ob ravno tisti dóbi do sitiga nadevati, kér bi drugači poginiti utegnil. Podgrivarski.

Ktere iména mescov so prave?

(Dalje.)

Sploh so vsi ti gospodje v tim edine misli, de iména mescov morajo biti dóbi ali času léta primirjene, v kteriga mesec pade; in drugič, de morajo biti v narodskim jeziku izstrojene.

Létnimu času primirjene, pravijo, morajo biti;

*) Mislim, de bi nekterim, desiravno je že mnogim znano, ravno zdej o pustu vstreženo bilo, če bi se ta način pitanja razglazil. Pisatelj.

pa dalmaški Slovenec požanje vse mesca rožnika, (junija), pri nas požanjemo mesca julija (maliga serpana), in Poljak komej konec avgusta (veliciga serpana) to stori; kateri téh treh mescov bo tedaj serpan imenovan? Primorec omlati vse mesca julija (maliga serpana), Korošec pa odloží mlatvo tje v terdo zimo; kateri mesec bo tedaj mlatnik? Pa vender iz pravih slovenskih korenín, morajo te imena ukresane biti, de jih vsak Slovenec lahko umè. Pa poprašam: ali bo próst Slovenec z besedami: Luti, rujen, gruden, prosinec kaki boljši in obširniši zaumen (zapopadik) dobil, kakor z besedami: Februar, September, November, December, kakor tega, de so to iména 2., 9., 11. in 12. mesca v létu. —

To, kar mi zdaj od imén mescov tirjamo, so Nemci že zdavnej ž njimi poskusili in tudi storili, pa vender se še do zdaj tega rabiti niso naučili. Karol Velki, prvi nemški cesar, mogočen in mnogo učen mož je že pred 1000 léti létnim časam primirjene nemške imena mescov osnoval; pozneje so jih pratkarji tako pomnožili, de jih zdaj v obširniših nemških kalendrih, postavim v Jurendetovim popotniku, že po pét nad enim samim mescam beremo. Poprašaj pa kteriga Nemca kolikor hočeš, kateri mesec je Windmond, Starrmond, Brachmond, Nebelmond, Sämond, — porok sim ti, de ti med sto eden ne bo vedil kaj odgovoriti. — Tudi prebrisani Francozje so bili o svoji prekucii pred petdesetimi léti stare latinske iména zaverгли, in nove francozke létnim časam primirjene skovali, pa tudi njim ni to služilo. Imenovali so neki mesec: ventose, to je, veterni, nekiga pluviose, to je, deževni i. t. d. pa kdo ptujih je razumel? saj ne vleče veter po celi zemlji ob enim času, — in ravno tako tudi ne dežuje povsod tisti krat, kadar na Francozkim; in torej so tudi Francozje to naredbo kmali v smeti vergli. —

Ktere iména mescov so tedaj za občjo rabo nar bolji in morebiti edino primerne?

Jez, in mislim de ne sam, terdim latinske, in sicer zató, kér so naj starši in po svetu naj dalje razširjene.

Sedanje vesoljno znane latinske iména mescov, ktere v vsaki pratiki vidiš, je vpeljal Romulj, začetnik mesta Rima okoli léta 754 pred Kristusovim rojstvom. Ob času Kristusa so 7. mesec začeli Juliju Cesarju k časti juli in 8. mesec Augustu prvemu Rimskimu cesarju k časti avgust imenovati, in od tistiga časa ni nobeden na njih nič več popravljal. — Z rimsko oblastjo so se tudi njih naredbe, in toraj tudi iména mescov, po celim tistikrat znanim svetu razširile. Tudi nar bolj omikano ljudstvo, Gerki, kateri so Rimce v vsih vednostih dalječ presegli, so začeli tisti čas mesce, ki so jih pred po imenih svojih malikov imenovali, po rimski šegi imenovati; in jih še dandanašnji tako imenujejo.

(Konec sledi.)

Kakó dolgo še ne bomo lažnivosti svojiga pravopisa slovó dali? *)

Ne zamerite, ljubi bravci, de napčinnost našiga pravopisa s takó terdim primkam imenujem! — Zaslúži ga po pravici. Zakaj, če je lažnivo, drugači delati in drugači govoriti, takó je tudi lažnivo, drugači pisati in drugači brati. Ali ni to lažnivo pisanje, če pišem: sim *mislil*, sim *djal*, in berem: sim *mislu*, sim *djav*? — ali, če pišem: *perjatelj*, *bél*, *vesel*, *dolg*, *svoj*, *kdaj*, *nekaj*, *za kaj*; in berem: *perjatu*, *bév*, *vesev*, *dovg*, *soj*, *kdej*, *nekej*, *za kej*? —

*) Visoko veljavni slovenski jezikoslovec so nam podali ta so-stavek, de naj bi ga v Novicah dali bravcam v prevdank. Novice ga tedaj dajo, kakor so ga prejele. Vredništvo.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

V red devane od *Dr. Janeza Bleiweisa.*

Tečaj VII.

V sredo 17. prosenca (januarija) 1849.

List 3.

Slovanska dóba.

De velike prekucije
Pridejo ob svojim času,
Stare, nove prerokije
So pripovedvali glasi.

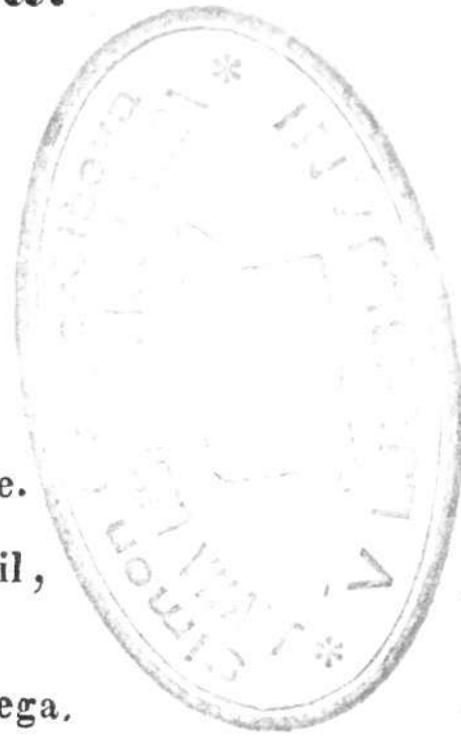
Nemcu predstvo so pustile
Kralja Višiga razmere,
Prostost de bi otel on sile,
In pa varh bil svete vere.

Kér poklic svoj Neme je zgrešil,
Popravlja vse le béga,
Spake té de svet bi rešil,
V delo tó Slován zdaj sega.

Misel to v Slovanov sredi
Modre glave so zbudile,
In bandero o njih besedi
So roké junaške 'zvíle.

Ako je nebés osoda
V to Slovane namenila,
Naj modrost pogum naroda
K pravim koncu bi vodila!

Hicinger.

Kmetijska šola za mlade in stare.

(Dalje.)

Od žitnih rastljin sploh.

Rastljine, ki se prideljujejo na njivah, razpadejo v 3 verste: ene se imenujejo žita, druge živinska klaja, tretje kupčijske rastljine.

Žita so rastljine, katerih zernje ali seme posebno ljudém v živež služi, iz kteriga se moka melje in pšeno dela, iz moka pa kruh in mnogotere jedila. Žitne rastljine pa učeni kmetovavci zopet delijo v 2 réda: prvi red so žita, ki rastejo travi enake, in ktere kmetje navadno žita imenujejo; drugi red žitnih rastljin je sočivje.

I. Od žit.

Žita imajo bilke travi enake, in sploh sledeče lastnosti:

1) one imajo v primeri družih rastljin ali zeliš le majhne in šibke koreninice, tedej se na plitvih njivah boljši obnašajo od družih zeliš;

2) imajo le malo in bolj suho perjiče (razun ajde, ki se práv za práv ne šteje k žitu), ktero perjiče se le malo razširi, tedej na njivi ne delajo zemlji veliko sence, je ne deržijo dolgo časa mokre ali vlažne, ne zatirujejo plevéla, ne branijo prenačluga gnojniga (gazniga) izpuhtenja iz zemlje, in veter ima veliko moč skozi žitno polje pihati;

3) imajo veliko močica ali štirke (Stärkemehl)

pa malo vlečica (Kleber *) v sebi, zatorej se jim sploh ne prileže premočno gnojenje, posebno s živinskim gnojem ne; po presilnim gnojenji rade zbolé;

4) v bilkah imajo veliko kremenice (Kieselerde), torej jim je taka perst za popolno bilčno rast potrebna;

5) one so v stanu iz bilčnih kolenc nove koreninice poganjati, ako se le kolenca s perstjó zakrijejo.

Mnogoverstne pleména žitnih rastljin so: pšenica, réž, ječmen, ovés, prosó, turšica, sirk, rajž, — in (če ravno práv za práv ne) ajda.

Domovina pšenice, réží, ječmena in ovsa je Azija, tisti del svetá, ki nam proti jutru leží, in po popisu zvedeniga možá Dureau de la Motte so posebno Jordanova dolina, Palestina in bližnje dežele Arabije tisti kraji, kjer imenovane žita divje rastejo, in od koder so jih popotniki k nam prinesli. Kér je zrak (luft) jutrovih krajev našim deželam nekoliko enak, so se dale imenovane žita v naših krajih lahko privaditi in še clo v ozimine spreobniti.

Prosó, turšica, ajda, sirk in rajž so pa iz bolj gorkih krajev domá, ki nam proti jugu leže, so tedej bolj mehčiga pleména, in kér ne morejo nič merzljíne terpeti, se morajo še le takrat sejati, kader se ni nič več mraza bati.

(Dalje sledi.)

Kaj imajo naši kmetje noviga začeti, in kaj stariga obderžati?

Ostopite se okoli mene, ljubi moji! in poslušajte me, kar vam bom povédal, ne kakor svojiga učenika, ampak kakor svojiga prijatla.

Časi so se spremenili, ljubi moji! silno so se spremenili, — naš ljubi Estrajh je postal svobodna dežela, in z Božjo pomočjo in če njegovih sovražnikov nobeden več poslušal ne bo, bo kmalo tudi srečna, práv srečna dežela.

Kér se je tedej vse spremenilo, se morate tudi ví, ljubi moji! na marsikteri plati enmalo spreobniti; na drugi plati pa — to je na dobri plati, ktero ste dozdej očitno pokazali — morate pri starim ostati. Poslušajte me kot svojiga prijatla; prevdarite dobro, kar Vam bom povédal, in svest sim si, de boste na zadnje rékli: Novice nam še zmirej resnico povedó.

Časi so zginili, v kterih so večidel le bogatini, mogočniki in ljudjé tako imenovaniga zlahtniga stanú perve pravíce imeli do visocih služb in visocih častí, in v kterih jo človek nizkiga in revniga stanú ni lahko mogel delječ prinešti, če je bil še takó priden in prebrisan. Zdej smo vsi enaki pred postavo. Vender ena

*) Vlečič je tisti obstojni del žitniga semena, brez kteriga bi se ne dal kruh péči. Ko bi vlečica v testu ne bilo, bi se kruh nikdar ne vzdignil. Več od tega uči Vertovcova kemija na 216. strani.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

V red devane od *Dr. Janeza Bleiweisa.*

Tečaj VII.

V sredo 24. prosenca (januarija) 1849.

List 4.

Oznanilo

kmetijske šole v Ljubljani.

v slovenskim, vsakterimu tudi neučenimu Slovincu razumljivim jeziku.

Prečastito c. k. državno ministerstvo podúka je dovolilo osnovati v Ljubljanskim učilišu občni uk kmetijstva v slovenskim jeziku, spoznavši, de razjasnjenje vednosti v kmetijskih opravilih zamore donesti veliko veliko koristi posamesnim, in nar več pa še občinstvu naše mile domovine.

Vsak človek vé nekoliko, vsi pa dosti, in nihče ni tolikanj učen, de bi se ne mogel od drugih še kaj naučiti. Eden razume dobro drevje iz pešká zravhati in saditi; drugi ga dobro cepiti, tretji obrezovati, četerti ga k močni rasti, k obilni rodovitnosti morati. Malokdo pa vé vse to popolnoma. Kakor je pri tem opravilu, tako je pri vsih družih; povsod je vsakterimu še veliko razjasnjenja potreba za polajšanje svojiga stanú, z manjši prizadevo več ko sicer opraviti, sebi in svojimu bližnjimu življenje posladiti.

S tem namenam sva se dva *) lotila, kolikor naji vednost in naji skušnje v kmetovanji dosežejo, občni uk kmetijstva za svoje ljube deželane po Slovenskim v slovenskim jeziku práv po domače začeti, brez de bi zató kej plačila od njih terjala.

Kdor koli se zamore 10 mescov od doma odtegniti, naj pride, — gotovo se ne bode kesal. Razširjenje vednosti v kmetijskih opravilih in v obnašanji med ptujimi ljudmi mu bode celo življenje oslajšalo.

Kdor si ne upa ob svojim preživiti se, naj si v Ljubljani ali blizo Ljubljane službo s pogodam poiše, de bo štirikrat v tednu popoldne smel v kmetijsko šolo iti. Jez sam vzamem dva pridna fanta koj sedaj s takim pristavkam v službo.

V kmetijstvu dobro podučeni bodo za naprej več kot dosedaj iskani, kér tudi grajšinam za naprej ne bo več potreba oskerbnikov in enakih pisarjev, ampak le dobro prebrisanih kmetovavcov.

Slovinci! stopimo vsi skup, in skusimo dogotoviti, kar je naš slavni pevic Vodnik od nas rekel:

Brat! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne nje lega naj prava,
Polje, vinograd, gora, morje,
Ruda, kupčija tebe redé.

Za uk si prebrisane glave,
Pa terdne in čedne postave,
Sreča te iše, um ti je dan,
Našel jo boš, ak nisi zaspan.

*) Gosp. Dr. Orel in gosp. K. Dežman sta po minister-skim dovoljenji 6. grudna p. l. in po naznanilu krajskiga deželnega poglavarstva 20. tega mesca poterjena učenika kmetijstva v slovenskim jeziku v Ljubljani.
Vredništvo.

Glej stvarnica vse ti ponudi,
Le jemat od nje ne zamudi,
Leniga čaka stergan rokál,
Palca beraška, prazen bokál!

Uk kmetijstva se bo začel pondeljik po svečnici, to je, 5. dan svečana o peti uri popoldne v Ljubljanskim učilišu, in bo slédil ob enaki uri vsak pondeljik, vsako sredo, vsak petek in vsako saboto noter do konca maliga serpana. Drugo léto pa se bo začela ta šola kakor druge šole. Kdor hoče v to šolo hoditi, naj prinese list sabo v šolo, na katerim zapisano stoji njegovo imé in perimek, rojstni kraj, starost, stan in stanovanje. Šola je v Ljubljanskim učilišu, kjer so latinske šole.

Dr. Jožef Orel.

Kmetijska šola za mlade in stare.

(Dalje.)

Še nekaj od žitnih lastnost sploh.

Žita so v svoji domovini v divjim stanú, kakor mnoge druge trave, enoletne rastljine, ktere čez spomlad in poletje iz semena zrastejo, zrelo zernje doneso in potem s korenino vred vsahnejo in konec vzamejo.

Že po vunanji podobi se loči eno žitno pléme od družiga, velik razloček je pa tudi ta, de trava in korenina nekterih žit nar hujši mraz in zmerzljino več mescov prenesti zamorete, nekterim le srednji mraz ne škodje, nektore pa že nar manjši slana posmodí.

Od tod pride, de kmetovavci žita delé v jarine (Sommergetreide) in ozimne (Wintergetreide). Ozimne ali zimne žita imenujejo tiste, ktere sejejo v jeseni, in jih žanjejo poléti ali v jeseni družiga léta; jare pa tiste, ktere spomladi sejejo in jih poléti ali v jeseni ravno tistiga léta žanjejo.

Ta lastnost nekterih žit, de zamorejo velik mraz prenesti, jih stori pripravne, de jih kmetovavci sejejo tudi v merzlih in goratih krajih; sicer pa je ta lastnost tudi zató kmetovavcam koristna, kér ga (pri ozimnih) v stan pripravi, de zamore poljsko delo — setev in žetev — v dveh razločnih časih opraviti in po tem takim mnoge druge opravke poredama dokončati.

Če tedej take žitne pleména, ktere imajo to lastnost, de prenesó velik mraz v naših krajih, akoravno v svoji domovini niso nič zime poznale, — če, pravim, take žita pri nas v jeseni sejemo, prestanejo lahko našo zimo in drugo léto toliko prej dozoriyo, kolikor bolj so se že v jeseni zarasle, in pridelk zernja in slame je veliko obilniši, kakor če bi bili ravno tisto žito spomlad (kot jarino) vsejali. Kaj pa je vzrok obilnišiga pridelka? Nič družiga, kakor ta: de se žito po vlažnim jesenskim in spomladanskim vremenu krepkejši ukoreníni in tudi obilniši postranske bilčice nastavi. Jare žita, brez de bi bile močne korenine dobile, sili poletinska vrocina, de naglo bilke ženó, ki nimajo toliko obilniga zernja nastaviti.

Če tako več lét zaporedama žito v jeseni (kot ozimino) sejemo, se sčasoma navadi, de potem več časa za dozoritev potrebuje, in če takó navajeno ozimino zopet v jarino oberneš, ti bo le takrat popolno seme donesla, če ji zemlja posebno tekne, če je vreme posebno lepo bilo in če si jo zgodej sejal — sicer ne boš iz ozimine, spomladi sejane, clo nič ali pa le nezrelo seme pridelal. To so natorne postave, kterih človek ne more in ne sme po svoji glavi nanagloma spremeniti. Kraj, vreme, zemlja, setev in obdelovanje so pglavitne reči, po kterih se rastljine ravnajo — privadijo ali odvadijo. Tedej se ne dajo ozimine naglo v jarine spremeniti, in žita in sadeži iz ptujih krajev, ki našim v legi, vremenu in zemlji niso clo nič podobne ali clo malo enake, se bojo kmalo zvergle, to je, v malo létih našim žitam in sadežem popolnoma enake postale. Zató se imenitni Rusovski (Liflanski) lan berž našimu venaci, in če hočeš taciga visociga lanú pridelovati, ga moraš vsako léto iznoviga iz Rusovskiga naročiti. „Zakon nature je tak.“

Kaj imajo naši kmetje noviga začeti, in kaj stariga obderžati?

(Dalje.)

Na dalje vam moram tudi živo priporočiti, de se skušate, prihodnjič enmalo bolj v novih rečeh iznajti. Vém, de se večidel terdovratno stariga deržite, de so vam nove najdbe večidel zoperne. Skorej bi stavil, de, ko bi kdo novo drevó (plug) našel, ki samo od sebe ôrje, bi ga marsikteri še vredniga ne deržal, de bi ga poskusil. „E kaj! sej tudi moj oče niso nič taciga imeli, pa so si vunder dovelj žita pridelali“, bi marsikteri rekel. Verjemite mi, to je terdovratnost, ki vam nar bolj škodje. Ni vse dobro, kar je staro, pa tudi ni vse slabo, kar je novo. Vse se s časom spreoberne, zatorej se mora tudi človek enmalo spreobrniti, de ga ljudje ne grajajo „stariga kopitneža“.

Pred vsim pa morate pazljivo na to gledati, de vse natanjko razumete, kar so nam novi časi lanjskiga sušca prinêšli. Odkritoserčno vam povém in brez vsih ovinkov, de jih je malo, ki od téh reči kej praviga vedó. Vi sicer niste tega krivi, de se marsikterimu zdej glava meša, in de ne razloči kar je práv od tega kar ni práv, kér v poprejšnjih časih smo vsi bolj po tminah tavali, — vender je bilo še skorej boljši, de nismo poprej od marsiktere reči clo nič vedili, kakor de zdej laží za resnico deržimo. Sej véste, de se je zdej povsod toliko šuntarjev in podpihovavcov prikazalo, kakor gosenc spomladi. Brezvestni zakotni pisaci razlagajo in podpihujejo, kar le morejo, kér to lačnim mavho polni. Kakó se da clo celo mesto v take mreže vjeti, vam je pokazalo Dunajsko mesto. Ogerski denár je posebno vnel punt mesca kozoperska na Dunaji — Dunajčanje so se dali za ptujo — Madžarsko reč zapeljati in so tolikošno škodo čez-se pripravili! Dunajčanje so se dali moriti in so se bojevali za Madžare, ki so se poprej bahali, kako se bojo v Budi in Peštu bili za pravično (!) reč — naša armada pride čez te dve pglavitni mesti, in kaj se zgodí? Ne eden ni s sabljo mahnil, in obé mesti ste bile v rokah naše armade. Lejte! uboge Dunajčane so ti bahači takó zapeljali — samí pa zdej bežijo, kakor boječ zajic pred strelcam! — Pa to je že navada šuntarjev, de podpihujejo ljudi zoper Cesarja, zoper gosposko, en stan zoper družiga — in kader se v zapeljanih puntarski oginj užgè, pa bežé, kakor de bi od tega nič ne vedili, in če jih tožiš, de so to in to govorili, ti na ravnost vse odrekó, de ni res, de bi bili takó govorili. — Nej mi kdo skaže, de ni taka!

De še ljudje v mestih, kteri mislijo, de vse vedó, nobeniga praviga razuma nimajo od ustave (kon-

stitucije) in od svobode, tega se je že vsak lahko prepričal. Če se taka v mestih godí, kdo se bo čudil, če je po kmetih še hujši? Če krive preroke, to je, podpihače poslušate, ki vam razlagajo: kaj de je svoboda, boste slišali, de vam bojo rékli: svoboda ali frajost je to, de vsak zna storiti, kar koli hoče, in pa tudi opustiti, kar mu ni po volji. Tako razlaganje sicer marsikterimu dopade — pametni človek pa z glavo kima in pravi: kam bi to peljajo! Ko bi sosedu moja njiva dopadla, bi jo vzel, rekoč: zdej je vse fraj! Ko bi mu moja žena dopadla, bi jo tudi vzel, rekoč: zdej je vse fraj! Ko bi oče za svoje otroke ne maral, bi jih pahnil iz hiše, rekoč: meni so nadležni, nej jih kdo drug vzame! Vidite, ljubi moji! tako bi postali spet divjaki — in huda huda bi se nam godíla.

(Dalje sledí.)

Kakó je z lovskimi pravicami na Francozkim.

Od Francozke dežele nekteri govoré kakor od obljubljené dežele, kjer je nar veči svoboda (frajost) domá. Poglejmo: kakó tam z lovam (jago) stoji?

Francozka postáva takolé govori: „Lovstvo ali jaga je soseskina ali srenjska lastnina na zemljišu, ki je soseski lastno.“ Lov tedej tudi na Francozkim ni osébná pravica, de bi vsak na svojim zemljišu imel pravico streljati, kakor bi hotel, ampak lovstvo je pravica več sosedov vkupej, ki dobro pazijo, de ne strelja vsakdo kakor hoče, kér bi to soseskinimu premoženju veliko škode prizadjalo. Soseske dajo lovsko pravico na eno ali več lét v najém (v štant); to jim prinese vsako léto gotove dohodke, in zverína se privarje, de se vsa v malo létih ne pokončá. — Soseske bo zadéla ena in druga reč, ktero bo treba v prihodnje iz svojiga žepa poravnati, zakaj grajšine so jenjale grajšine biti, in kér ne bojo nič dobivale, tedej tudi ne bojo več plačevale, kakor drugi kmetje po velikosti svojiga posestva. Tedej bojo modre soseske skerbele, de bojo vse v prid obernile, kar bi jim utegnulo kak dohodek prinesti. Modri kmetje morajo tedej prihodnjič svoje menj brihtne sosede pametno vižati.

Nekaj od novih soseskinih postáv.

Gosp. minister Stadion je napravil za pokušnjo načert ali osnovo ustavnih vodil: kako se imajo prihodnjič soseske ali srenje same sebe vladati (Gemeindeordnung), ktere vodila so tudi v natis prišle za prevdark drugim razumnim možém. Nekteri so nas že vprašali, ki so načert v Ljubljanskim nemškem časopisu brali: ali so te postáve že veljavne. Tém damo na znanje: de te postáve so le načert (Entwurf) za pokušnjo in prevdark, in de še niso poterjene. Upati je, de jih bojo gosp. minister z boljšimi premenili. Zakaj odkritoserčno moramo reči, de še nobeniga nismo slišali, ki bi bil ta načert skoz in skoz pohvalil, kér je preveč zapleten (zu complicirt) in kér tudi srenjam ne prepusti tiste svobode, ktera jim je v ministerskim nastopnim govoru 27. listopada zagotovljena bila. Štajarski deželni zbor je sklenil gosp. ministru na znanje dati, de te postáve bi ne vstregle vošilam sosesk, in ga prositi, de nej bolj pripravne in bolj proste postáve napravi. Zraven tega je zbor tudi sklenil, en iztis svojiga protêsta drugim deželnim stanovam v prevdark poslati.

Dar k novimu létu 1849. *)

Slovenska podružba v Barkoli se prederzne svojo

*) Pod tém nadpisam je dala slovenska podružnica v Barkoli na Teržaškim sledečo prošnjo lično natisniti in jo je potem razposlala. Vredništvo.